

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING VAN LANDBOUW EN LANDONTGINNING IN NEDERLAND opgericht door Dr. Samuel Sarphati

VOORLOPER VAN DE NU 125 JAAR BESTAANDE STADSREINIGING VAN AMSTERDAM

- Dr. Hugo H. van der Molen –

Uit: *V.V.O.F. Mededelingenblad Nr. 2 van juni 2003, blz. 4 en 5*

De Maatschappij ter bevordering van Landbouw en Landontginning in Nederland werd op 13-6-1848 opgericht door Dr. S. Sarphati, een zeer ondernemende armen-huisarts. Dit op basis van een in 1847 door hem verworven concessie tot het ophalen van alle "haardasch, vuilnis, rioolspeciën en afval der vilderij, vallende binnen de stad Amsterdam en haar jurisdictie".

Hierbij werd bepaald dat de concessiehouder het vuil en de haardasch kosteloos zou verwijderen en dat de gemeente Amsterdam een aandeel van 10 % zou krijgen in geval de verkoop een winst opleverde van meer dan 5 % van het geïnvesteerde vermogen.

Officieel doel van de onderneming was a) om alle tot landbemesting dienende stoffen in de steden of gemeenten van ons vaderland, alwaar dit met voordeel geschieden kan, te doen inzamelen, door gepaste inrichtingen alle mestverlies tegen te gaan, en b) om zoveel mogelijk de doelmatige aanwending dezer stoffen tot het ontginnen en bebouwen van den vaderlandschen grond te helpen bevorderen.

Het Algemeen Handelsblad schreef hierover: "Nimmer misschien is een plan ontworpen, dat tegelijk zoo weldadig, zoo nuttig en zoo voordelig is. Maar deze koppeling tussen de vuilophaal en de verkoop ervan was niet zo oorspronkelijk als veelal wordt aangenomen. Reeds in de zestiende eeuw werden fecaliën en huisvuil afkomstig uit Amsterdam verkocht op het platteland, ter bemesting van de landerijen. Toch was het een prachtig plan waarmee Sarphati drie vliegen in een klap ving: bevordering van de openbare reinheid (o.a. ook die der grachten), bevordering van de landbouw en ook van de werkgelegenheid en de strijd tegen het pauperisme.

Commissarissen waren L.N. Graaf van Randwijck, W.A. baron Schimmelpenninck van de Oijen tot de beide Pollen, Mr. D.J. van Ewijck van Oostbroek en tot de Bildt, Mr. W.J.C. van Hasselt, L.R. Bisschoffsheim en G. Vriese. Deze laatste en dhr. van Hasselt ondertekenden de aandelen namens de commissarissen.

De aandelenplaatsing wou niet goed vlotten. Het was Koning Willem II die de kandidaat-belegger over de streep trok door zelf op 10 aandelen in te tekenen, waarmee hij overigens niet kon voorkomen dat de plannen door gebrek aan kapitaal uiteindelijk op een veel bescheidener schaal gestalte moesten krijgen. Sarphati, de "onbezoldigde" hoofd-directeur, leverde persoonlijk bijna een derde van het noodzakelijke kapitaal van f 300.000. Formeel was hij hoofddirecteur zonder remuneratie, "tenzij de winst aan de aandeelhouders de toegezegde rente van 5 % zou overschrijden", hetgeen slechts enkele malen het geval was.

Bij oprichting was het maatschappelijk kapitaal 1 miljoen gulden, maar dit werd na de inschrijving teruggebracht tot f 300.000, verdeeld in 300 aandelen van f 1000. Deze werden in 1868 afgestempeld tot f 600. In 1850 werd een 4 % obligatie geplaatst van f 200.000. Deze is geheel afgelost. Het besluit tot ontbinding is genomen op 24-5-1877. Er kwam een liquidatieuitkering van f 25, op het aandeel, aangegeven met een blauw stempeltje.

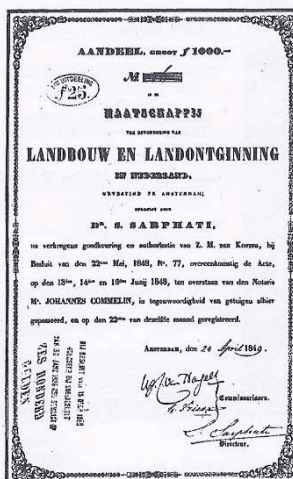
Een financieel succes is de Maatschappij (volgens Wennekes, 1999) niet geworden. Een der oorzaken van het gebrekkige financiële succes was dat de haardasch in de omgeving van Amsterdam weinig in trek was. Daarom moest de Amsterdamsche vuilnis worden afgevoerd naar België en Frankrijk. De kosten hiervan drukten de potentiële winst sterk. Dit in tegenstelling tot bv. in Groningen, waar het stadsafval juist zeer welkom was voor de veenkoloniën. Wiersma (1998) citeert echter Het Handelsblad uit die tijd "(....) werkte welhaast zo gelukkig, dat niet alleen het financiële belang der stad aanzienlijk werd gebaat, maar ook de deelnemers ruime winsten verwierven".

Dat de opzet van de onderneming in elk geval navolgenswaardig was, moge blijken uit het bezoek in 1854 van een delegatie uit Parijs die tot taak had de Amsterdamsche huisvuilinzameling te onderzoeken en deze eventueel in de Franse hoofdstad op een soortgelijke wijze te organiseren. Het aandeel heeft VVOF catalogus no. NL H 219. De afmetingen zijn 31,6 bij 19,7 cm.

Bronnen, veelal letterlijk geciteerd:

- Wennekes, Emile (1999), Het Paleis voor Volksvlijt, Den Haag, Sdu Uitgevers, ca. 400 blzn., met personenregister en zakenregister, ISBN 901208813 5 , prijs ca. 20 Euro. Gebruikt zijn de pagina's 30-32 en 303.
- Wiersma, G. De vernieuwende creaties van Sarphati, Financiële Dagblad, 14-2-1998, p. 22.

LANDBOUW EN LANDONTGINNING
MIJ. TER BEVORDERING VAN

OPGERICHT: 13-6-1848

GEVESTIGD: Amsterdam

DIRECTEUR: Dr. S. Sarphati

COMMISSARISSEN: L.N. graaf van Randwijck, W.A. baron Schimmelpenninck van de Oijen tot de beide Pollen, Mr. D.J. van Ewijk van Oostbroek en tot de Bildt, Mr. W.J.C. van Hasselt, L.R. Bisschoffsheim en G. Vriese

DOEL: a. om alle tot landbemesting dienende stoffen in de steden of gemeenten van ons vaderland, alwaar dit met voordeel geschieden kan, te doen inzamelen, door gepaste inrichtingen alle mestverlies tegen te gaan; en b. om zooveel mogelijk de doelmatige aanwending dezer stoffen tot het ontginnen en bebouwen van den vaderlandschen grond te helpen bevorderen.

DUUR: Tot 1 juli 1888.

MAATSCHAPPELIJK KAPITAAL: bij oprichting f 1.000.000,-, doch na inschrijving teruggebracht op f 300.000,-, in aand. groot f 1000,-.

De aandelen zijn in 1868 afgestempeld tot f 600,-.

In 1850 is geplaatst een 4% obl. groot f 200.000,-. Geheel afgelost.

cat.nr.	nominaal	kleur	geplaatst	soort
NL H 219	f 1000	zwart/wit	300	aand.

Besluit tot ontbinding is genomen d.d. 24-5-1877.

Liquidatie-uitkering f 25,-.

Druk:

Afmetingen: 31,6 cm x 19,7 cm

